

- важливий чинник здійснення процесу праці в окремих галузях господарства (сільське господарство, лісове господарство тощо).

Наведена полісемія є свідченням неупорядкованості географічної термінології, і як один із напрямів її вдосконалення нами пропонується вивчення аналогів у староукраїнській мові.

Розв'язання даної проблеми можливе на основі міждисциплінарних наукових досліджень із залученням географів, істориків, філологів.

1. Географічна енциклопедія України. Т.2. - К.: УРЕ, 1990. - 480с.
2. Історія української мови: Хрестоматія / Упор. С.Я.Єрмоленко, А.К.Мойсієнко. Автор передмови С.Я.Єрмоленко. - К.: Либідь, 1996. - 288с.
3. Новий тлумачний словник української мови: У 4-х т.- Т.2. - К.: Аконт, 1999.
4. Словарь древнерусского языка (XI - XIV вв.): В 9-ти т. / Глав. ред. Р.И.Аванесов. - Т.3.- М.: Русский язык, 1999. - 511с.
5. Словник староукраїнської мови XIV - XV ст.: У 2 т. - К.: Наук. думка, 1977, 1978.
6. Словник української мови XVI - першої половини XVII ст. / За ред. Д.Гринчишина. - Вип. I-6. - Львів, 1994-1999.
7. УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія / Гол. ред. ради член-кор. НАНУ М.Попович. - 1551с.

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ 70-Х РОКІВ ХХ СТ.

© Надія Коцюба, 2000

Львівська обласна державна адміністрація

Офіційно-діловий стиль задовольняє потреби писемного спілкування в державному, суспільному, політичному, господарському житті, у ділових стосунках між інституціями та установами. Найвиразнішими рисами цього стилю є високий ступінь стандартизації мовних засобів, майже цілковита відсутність емоційності та образності. Для названого стилю характерна особлива термінологія та специфічні синтаксичні конструкції, зокрема кліше.

Тексти офіційно-ділового стилю вимагають документації тверджень, виразності формулювань. Ось чому в текстах різного роду документів неприпустимі неточності у слововживанні, двозначності сприймання змісту. Цікавим, на нашу думку, є дослідження мови ділової документації, зокрема її лексичного складу, синтаксичних конструкцій періоду 70-х років нашого століття.

Загалом розвиток української мови, у тому числі її офіційно-ділового стилю, у роки так званого “застою” в нашому суспільстві є менш дослідженим у науці про мову. У полі зору мовознавців, як правило, є прогресивні процеси, що відбувалися в мові, скажімо, в періоди “українізації” 20-х років, “хрущовської відлиги”, національного відродження 90-х років.

70-ті роки були роками найбільшої стагнації в нашому суспільстві. Будь-яка вільна політична думка придушувалась у самому зародженні, застійні процеси поглиблювались у всіх сферах суспільства, у тому числі і в сфері справочинства. Бюрократичний апарат становив на той час близько шостої частини від усього населення. “Український правопис” 1961 року узалежнював написання українських слів від російської орфографії. Нова програма Комуністичної партії, прийнята на XXV з’їзді, підкреслила політику “злиття націй” та “дружби народів” у мовному питанні, “освятила” розширене вживання російської мови та обмеження української.

Знаменням нової хвилі русифікації стала директива під назвою “Удосконалювати вивчення російської мови в загальноосвітніх школах республіки”, яку згідно з рішенням

вищого парткерівництва Міністерство освіти УРСР скерувало на місця в листопаді 1978 року.

Тоталітарний режим прагнув тотальної русифікації України. У травні 1979 року в Ташкенті відбулася Всесоюзна науково-практична конференція “Російська мова – мова дружби і співпраці народів СРСР”, на якій прозвучали заклики форсувати русифікацію національної школи.

Свого апогею русифікація досягла після таємної постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР 1983 року “Про додаткові заходи щодо удосконалення вивчення російської мови в загальноосвітніх навчальних закладах союзних республік”. Система народної освіти мала стати знаряддям русифікації підростаючого покоління.

Ось в яких умовах функціонувала українська мова в “застійний” період. Русифікація торкнулася усіх сфер її функціонування, у тому числі і справочинства.

Вплив російської мови на ділову документацію в “застійний” період є відчутним. Про це свідчить аналіз документів (розпоряджень, рішень і додатків до них, протоколів засідань) Львівського облвиконкому 70-х років.

Загалом справочинство Львівського облвиконкому провадилось українською мовою. В окремих випадках додатки до розпоряджень готувались російською мовою. Це, зокрема, додатки до розпоряджень про ціни на різного роду товари та послуги, що подавались з підприємств. Цікавим є той факт, що російською мовою трапляються мотиваційні документи з органів нижчого підпорядкування, наприклад, з міськвиконкомів, управлінь та відділів облвиконкому.

Під впливом російської мови в текстах ділових документів з’явилося багато як лексичних росіянізмів, наприклад, “ліміт на придбання мебелі”; “службові командировки”; “Львівський хладокомбінат”; “Мостиська таможня”, так і термінологічних кальок: “заключення” (замість “висновок”); “існуюче законоположення” (замість “чинне”); “слідуючим громадянам” (замість “таким”); “в дальнішому виділяти” (замість “в подальшому”); “міроприємства” (замість “заходи”); “бюро та виконком відмічають” (замість “зазначають”); “будівництво колектору протяжністю 770 км” (замість “довжиною”); “бувший працівник” (замість “колишній”); “прийнято міри” (замість “вжито заходів”); “не допускати фактів недбайливого відношення до кормів” (замість “ставлення”); “автомобіль знаходиться на балансі” (замість “перебуває”).

Для ділової документації цього часу характерним є уживання замість певного терміна його синоніма з іншим значенням, таким, як у російському відповіднику, наприклад: “затвердити, представлений управлінням капітального будівництва технічний проект на будівництво Паладу піонерів” (пунктуація збережена); “облкомунгоспу направити виділені матеріали в облвиконком”; “тяжка промисловість”.

Часто трапляється в тексті документів тавтологія: “в додаток до розпорядження облвиконкому ввести додатково...”; “прострочений строк зберігання”; “низький рівень виконавчої дисципліни керівників і спеціалістів в питаннях виконання поставлених завдань”.

Факти впливу російської мови на термінологію офіційно-ділового стилю можна виявити і на словотвірному рівні. У справочинство увійшла велика кількість активних дієприкметників теперішнього часу на –уч(ий) і –юч(ий), які є нехарактерними для української мови: “завідуюча облфінвідділом”; “замішаючий працівник”; “потребуючі”; “швидкоізношуючі предмети”.

Трапляються випадки неправильного творення складних прикметників: “внутрігосподарське користування”; “трьохденний строк”.

Значні похибки можна виявити на синтаксичному рівні, серед них:

- 1) неправильне узгодження підмета і присудка: “Значна кількість господарств знизили надої молока”;
- 2) уживання прийменника “в” на початку речення або перед приголосними: “В багатьох господарствах ...”; “В молочному скотарстві...”; “в зв’язку” (ця помилка є досить поширеною в офіційно-діловому мовленні і сьогодні);
- 3) уживання “пасивних” та безособових конструкцій: “протокол підписується секретарем”;
- 4) неправильне сполучення слів: “згідно додатку”; “згідно листів”; “відповідно розпорядження”;
- 5) надуживання дієслівними іменниками: “З метою недопущення повного псування капусти, столового буряка та моркви і уникнення збитків ...”;
- 6) уживання неправильних прийменникових конструкцій: “на протязі місяця”; “через десять днів”; “в одинадцять годин”. Особливо часто трапляється невиправдане вживання прийменника “по” в різних конструкціях: “з 23 по 27 червня 1975 року”; “кошти по виборах”; “витрати по обласному бюджету”; “завдання по заготівлі сіна”; “витрати по утриманню Ульянівської делегації”; “для проведення робіт по ліквідації наслідків аварії”; “прийняти по путівках колгоспів”; “план по галузі “охорона здоров’я””; “заходи по дальшій інтенсифікації”; “робота по додатковому виявленню”; “об’єкти по переробці та збереженню”; “матеріали по вибору земельної ділянки”; “оцінка зробленому по ефективності впроваджених рекомендацій і досліджень”; “по рознарядках районних управлінь”; “по цінах домовленості”; “по мірі необхідності”.

Цей прийменник вживається у назвах різного роду комісій, інспекцій тощо: “комісія по прийому в експлуатацію”; “інспекція по басейну гірських річок”; “інспекція по охороні природи”; “інспекція по закупках якості с/г продукції”; “обласний центр по нарахуванню і виплаті пенсій і допомог”; “відділ по праці облвиконкому”; “виробниче об’єднання по виробничо-технічному забезпеченню”; “нарада-семінар по укладанню договору”.

Як бачимо, більшість помилок у діловій документації Львівського облвиконкому 70-х років викликана впливом російської мови. Варто зауважити, що сьогодні ситуація в діловій мові поліпшилася. Менше стало кальок і росіянізмів, невиправданих інверсій, неграмотних узгоджень слів. Проте для чистоти мови офіційно-ділового стилю необхідно докласти ще багато зусиль як з боку держави, так і з боку всіх, хто причетний до справочинства.

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ

© Едуард Семенюк, Володимир Мельник*, 2000

Український державний лісотехнічний університет, Львів

Львівський національний університет

Протягом останніх десятиліть у світовій науці з’явився суттєво новий напрям міждисциплінарних досліджень - проблематика сталого розвитку. Пошук у цьому напрямі був безпосередньо детермінований соціально-економічною та політичною практикою людства наприкінці ХХ ст. і охоплював дедалі більше країн. Оскільки до їх числа належить і Україна, в нашій науці почалося з’ясування відповідних термінологічних питань, насамперед, тих, що стосуються самого вихідного терміна